
جامعه المصطفی ﷺ و آئینده پژوهی راهبردها با تأکید بر بیانیه

گام دوم

حسن بشارتی راد^۱

چکیده

انقلاب اسلامی ایران به واسطه‌ی گستره‌ی تأثیرات فکری و اجتماعی در دیگر ملت‌ها از زوایای گونه‌گون تجلی جهانی یافته است؛ به گونه‌ای که از طریق گفتمان‌سازی اهداف و آرمان‌ها در سطح بین‌الملل، زمینه‌ی ماندگاری و توسعه‌ی ارزش‌های اساسی خود در سطح منطقه و جهان را فراهم ساخته و با وجود مانع‌تراشی‌ها و دشمنی‌های بی‌شمار، چله‌ی نخست را پشت سر نهاده و وارد گام دوم انقلاب شده است. امروزه بعد از گذشت چهار دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، واکاوی ابعاد و زوایای تجلی جهانی آن و بازمطالعه گفتمان‌سازی‌های گذشته، فرصت مناسبی را فراهم می‌سازد تا با رویکرد آئینده‌پژوهی بر الزامات، بایسته‌ها و چالش‌های پیش‌رو در مسیر گام دوم پرداخته شود.

جامعه المصطفی به عنوان نهاد حوزوی بر خاسته از انقلاب اسلامی در راستای تحکیم راهبردی انقلاب اسلامی در سطح بین‌الملل، از ظرفیت بی‌بدیل و منحصر به فردی برخوردار می‌باشد که با قرار گرفتن در نقطه کانونی فعالیت‌های دینی علمی از طریق جریان‌سازی

---

۱. دانشجوی دکتری مجتمع عالی قرآن و حدیث و پژوهشگر همکار پژوهشگاه المصطفی ﷺ
h.besharati72@gmail.com

گفتمان‌های انقلاب اسلامی به فراخور مخاطبان جهانی نقش‌آفرینی می‌کند. نوشتار حاضر با روش توصیفی تحلیلی به واکاوی راهبردهای جامعه المصطفی در گام دوم انقلاب اسلامی ایران پرداخته و بر ضرورت کاربست رویکرد آینده‌پژوهی تأکید دارد. یکی از دستاوردهای بزرگ جامعه المصطفی گسترش آموزش زبان فارسی در دنیا است.

واژگان کلیدی: بیانیه گام دوم؛ جامعه المصطفی العالمیه؛ انقلاب اسلامی ایران؛ آینده‌پژوهی

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران، هر چند در مرزهای جغرافیایی ایران شکل گرفت ولی از آنجایی که منشأ الهی، دغدغه‌ی دینی و رویکرد مردمی داشت، بازتاب فرا مرزی و تجلی فرا ملی یافت و در عرصه‌های گوناگون دینی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و... در سه مقیاس ایران، جهان اسلام و سطح بین‌الملل، آثار و برکات فراوانی نمایان ساخت و دیگر الگوهای موجود را به رقابت فرا خواند، لذا انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین رخدادهای سیاسی اجتماعی نیمه دوم قرن بیستم به حساب می‌آید که آثار شگرفی در ابعاد گوناگون برجای گذاشته است. عقلانیت، معنویت‌گرایی، عدالت‌طلبی، ظلم‌ستیزی، حکمرانی دینی و... منظومه‌ای از گفتمان‌های انقلاب اسلامی است که توجه جامعه‌ی نخبگانی و توده مردم در نقاط مختلف دنیا را به خود جلب کرد و در دل ملت‌ها بذر امید کاشت و زمینه‌انگیزش و حرکت را برای آنها فراهم ساخت. بر همین اساس، پیروزی انقلاب اسلامی ایران، شکل‌گیری نظام اسلامی و حاکمیت ارزش‌های دینی، نقطه‌ی عطفی در تاریخ معاصر بود.

امروزه بعد از چهار دهه، انقلاب اسلامی ایران بر خلاف پیش‌بینی‌های آمریکایی‌ها، جشن چهل سالگی خود را برپا کرده تا بار دیگر تحلیل‌ها و پیشگویی‌های غربی‌ها از آینده نظام جمهوری اسلامی غلط از آب درآمده و خواب آنان تعبیر نشود. دشمنان جمهوری اسلامی ایران در خصوص جمهوری اسلامی طی چهل سال اخیر پیش‌بینی‌های زیادی کرده‌اند که علیرغم فشارهای بسیاری که برای تحقق آن آورده‌اند تا کنون هیچ یک از آنها محقق نشده و همچنان جمهوری اسلامی ایران بر خلاف خواست و نظر آنها راه خود را ادامه می‌دهد؛ «يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ يُأْبَىٰ اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ» (التوبه/۳۲) آنها می‌خواهند نور خدا را (دین و کتاب او را) به سخنانشان خاموش نمایند در حالی که خداوند نمی‌خواهد جز آنکه نور خود را (و لو به گذشت زمان و تکامل عقول و آمدن مصلح کل) کامل نماید هر چند کافران خوش ندارند. (ترجمه مشکینی)

آنان مبتنی بر نظریات کارشناسان و به دنبال وضعیت دشواری که از لحاظ اقتصادی

پیش روی ملت ایران نهاده‌اند، پیش‌بینی کرده بودند که انقلاب اسلامی ایران به چهل سالگی نرسد، ولی این رویا تعبیر نشد. استکبار جهانی و دولت‌های وابسته به آن، چه بخواهند و چه نخواهند، انقلاب اسلامی ایران به موازات بیداری و آگاهی ملت‌های مظلوم، همچنان راه خود را در میان آنان باز خواهد کرد و این شجره طیبه روز به روز گسترش خواهد یافت؛ «... قُلْ مُوتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ» (آل عمران/۱۱۹) بگو: از خشم‌تان بمیرید، به یقین خدا به آنچه در سینه‌هاست داناست^۱. مقام معظم رهبری^۲ نیز با اشاره به پیش‌بینی متوهمانه مقامات آمریکایی مبنی بر اینکه جمهوری اسلامی «چهل سالگی» خود را نخواهد دید، فرمود: «این حرف‌ها مرا یاد شعر عامیانه می‌اندازد که شتر در خواب بیند پنبه دانه، گهی لپ لپ خورد گه دانه دانه.» (امام خامنه‌ای، بیانات مقام معظم رهبری در بیانات در همایش ده‌ها هزار نفری «خدمت بسیجیان» در ورزشگاه آزادی ۱۳۹۷/۰۷/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40645>)

رجز خوانی استکبار جهانی در مواجهه با انقلاب اسلامی ایران، یادآور رجز خوانی یزید بن معاویه در سال ۶۱ هجری قمری است که در مجلس کاروان اسرای کربلا با غرور و تکبر این اشعار را خواند:

لَيْتَ أَشْيَاخِي بَدَّرَ شَهْدُوا *** جَزَعُ الْخَزْرَجِ مِنْ وَقْعِ الْأَسْلِ
فَأَهْلُوا وَاسْتَهْلُوا قَرَحًا *** ثُمَّ قَالُوا يَا يَزِيدُ لَا تَسْلُ^۲

کاش بزرگان خاندان من که در جنگ بدر بودند، امروز می‌دیدند که قبیله خزرج چگونه

۱. هَا أَنْتُمْ أَوْلَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لَا يُحِبُّونَكُمْ وَ تُوْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَ إِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَ إِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْعَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِعَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (آل عمران/۱۱۹) هان این شماست که آنها را دوست دارید و آنها شما را دوست ندارند، با آنکه شما به همه کتاب‌ها (ی آسمانی حتی کتاب آنها) ایمان دارید (و آنها به کتاب شما ایمان ندارند)، و چون با شما ملاقات کنند گویند: ایمان آوردیم؛ و هنگامی که با یکدیگر خلوت کنند از شدت خشم بر شما سر انگشتان خود را می‌گزینند. بگو: از خشم‌تان بمیرید، به یقین خدا به آنچه در سینه‌هاست داناست. (ترجمه مشکینی)

۲. اصل این اشعار را ابن زبیری پس از غزوه احد سروده است. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۴۵، ۱۳۲/۴۵)

از ضربات نیزه به زاری آمده است. در آن حال، از شادی فریاد می‌زدند و می‌گفتند: ای یزید! دستت درد نکند!

پس از خواندن این اشعار بود که زینب کبری 3 برخاست و خطبه‌ای خواند (ابن طاوس، ۱۳۷۸ش، ص ۲۱۴) و در مقابل یزید بن معاویه با شجاعت کامل و با صدای رسا چنین گفت: «... كَيْدُكَ وَ اجْهَدُ جُهْدَكَ فَوَ اللهُ الَّذِي شَرَفَنَا بِالْوَحْيِ وَ الْكِتَابِ وَ النَّبُوَّةِ وَ الْاِئْتِخَابِ، لَا تُدْرِكُ اَمَدَنَا وَ لَا تَبْلُغُ غَايَتَنَا وَ لَا تَمْحُو ذِكْرَنَا وَ لَا يُرْحَضُ عَنْكَ عَارَانَا وَ هَلْ رَأَيْتَ اِلَّا فَنَدًا وَ اَيَّامًا اِلَّا عَدَدًا وَ جَمْعًا اِلَّا بَدَدًا يَوْمَ يُنَادِي الْمُنَادِي اَلَا لَعَنَ اللهُ الظَّالِمَ الْعَادِي...» (طبرسی، ۱۴۰۳ق، ۳۰۹/۲؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ۱۶۰/۴۵؛ بحرانی اصفهانی، ۱۴۱۳ق، ۹۷۳/۱۱) ای یزید! هر کید و مکر، و هر سعی و تلاش که داری به کار بند، سوگند به خدای که هرگز نمی‌توانی، یاد و نام ما را محو و وحی ما را بمیرانی، این عار و ننگ از تو زدوده نگردد. آیا جز این است که رأی تو سست و باطل و روزگارت محدود و اندک است و جمعیت تو پراکنده گردد. آری، آن روز که منادی حق ندا کند که لعنت خدا بر ستمکاران باد.

در این مقاله با تکیه بر مبانی فکری و جهت‌گیری یاد شده و با تأکید بر آموزه‌های بیانیه گام دوم و دیگر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری > با روش توصیفی تحلیلی به بازخوانی راهبردهای جامعه المصطفی‌العالمیه پرداخته شده و به ضرورت کاربست رویکرد آینده پژوهی در این مسیر تأکید شده است.

تحلیل مفهومی

گرچه مفاهیم کلیدی نوشتار حاضر؛ یعنی، «انقلاب اسلامی ایران»، «جامعه المصطفی‌العالمیه»، «گفتمان‌سازی»، «فرا ملی»، «گام دوم انقلاب» و «آینده‌پژوهی»، چندان نیازی به مفهوم‌شناسی ندارد ولی شایسته است چند نکته به صورت کوتاه و مختصر در باره برخی از مفاهیم یاد شده مورد تأکید قرار گیرد.

الف: انقلاب اسلامی

انقلاب (Revolution)، حرکتی مردمی، در جهت تغییر سریع و بنیانی ارزش‌ها و باورهای مسلط، نهادهای سیاسی، ساختارهای اجتماعی، رهبری، روش‌ها و فعالیت‌های حکومتی یک جامعه است. انقلاب به معنای تحول اساسی و دگرگونی بنیادی است. انقلاب، عصیان علیه وضعیت موجود نامطلوب در راستای دستیابی به وضعیت مطلوب است. (ر.ک: مطهری، مجموعه آثار، ۱۴۰/۲۴) انقلاب هنجارهای گذشته را به هم می‌ریزد، هنجارهای جدیدی را به وجود می‌آورد (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران، ۱۳۹۶/۰۶/۰۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37528>) این دگرگونی بنیادی در اغلب موارد بدون چالش‌های دشوار و بدون زورآزمایی، امکان‌پذیر نیست؛ اما معنایش این نیست که در انقلاب حتماً بایستی اغتشاش و شورش باشد، ولی هر شورش و هر اغتشاشی هم انقلاب نیست؛ انقلاب آن جایی است که پایه‌های غلطی برچیده می‌شود و پایه‌های درستی به جای آن گذاشته می‌شود. (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۹/۹/۱۲، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>) چنان‌که شکل‌گیری جامعه اسلامی در صدر اسلام یک انقلاب و تحول همه‌جانبه بر علیه ساختار موجود قبل از اسلام و ارزش‌های جاهلی آن دوران بود، انقلاب اسلامی ایران نیز یک تحول فراگیر علیه ارزش‌های غلط دوران معاصر بود؛ تحول صدر اسلام که يك انقلاب اسلامی و مذهبی بود در همان حال که انقلاب معنوی بود انقلاب سیاسی بود، در همان حال که انقلاب معنوی و سیاسی بود، انقلاب مادی و اقتصادی هم بود؛ یعنی آزادی، عدالت، نبودن تبعیض‌های اجتماعی و شکاف‌های طبقاتی که شالوده‌ی آموزه‌های متون اصلی اسلام است، (مطهری، پیرامون انقلاب اسلامی، ص ۴۱) انقلاب اسلامی ایران نیز يك انقلاب همه‌جانبه اسلامی است، یعنی روح این انقلاب را چه از جنبه مادی چه از جنبه آزادی‌خواهانه و چه از جنبه‌های دیگر، اسلام تشکیل می‌دهد. (ر.ک: مطهری، مجموعه آثار، ۳۱۵/۳۰؛ همو، انقلاب اسلامی از دیدگاه فلسفه تاریخ، ص ۱۵۰ و ۱۵۴)

انقلاب اسلامی ایران یکی از بزرگ‌ترین رخدادهای سیاسی اجتماعی نیمه دوم قرن بیستم به حساب می‌آید و به عنوان نقطه عطفی در انقلاب‌های جهان مطرح است و از بهترین انقلاب‌هایی است که در دنیای کنونی رخ داده است. (رک: امام خمینی، صحیفه نور، ۴۹/۱۰ و ۶۸) انقلاب اسلامی، انقلابی الهی (همو، ۷۶/۱۵)، منحصر به فرد (همو، ۱۱۸/۱۵) و پدیده‌ای کم‌نظیر یا بی‌نظیر است (همو، ۸۵/۱۵) برجستگی‌های خاصی دارد؛ هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه انقلاب و قیام، از همه انقلاب‌ها ممتاز است (رک: همو، ۷/۸) این انقلاب آثار شگرفی در ابعاد گوناگون برجای گذاشته است که در طول تاریخ بی‌نظیر است. این انقلاب نه تنها نظام استبدادی در ایران را برانداخت، بلکه سبب تغییرات بسیاری در عرصه‌ی بین‌المللی شد و به اعتراف محققان و پژوهشگران، بزرگ‌ترین حادثه نیمه دوم قرن بیستم می‌باشد، گفتمان جدیدی را ایجاد کرد که در ادبیات سیاسی انقلابیون جهان مؤثر واقع شد و به ویژه مسلمانان جهان را سخت تحت تأثیر قرار داد. (ایوبی، ۱۳۸۰ ش.)

ب: جامعه المصطفی العالمیه

پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، حضور طلاب غیرایرانی در حوزه علمیه قم، به صورت اندک و از طریق دارالتبلیغ اسلامی انجام می‌شد (جعفریان، ۱۳۹۳ ش.، ص ۳۲۸) با پیروزی انقلاب و استقبال از تحصیل علوم دینی در ایران، در شهریور سال ۱۳۵۸ ه.ش. «شورای سرپرستی طلاب غیرایرانی» در حوزه علمیه ایجاد شد. این شورا در سال ۱۳۶۵ ه.ش. با تحول در ساختار به «مرکز جهانی علوم اسلامی» تغییر نام یافت. (تاریخچه مرکز جهانی علوم اسلامی، سایت رحماء) از سوی دیگر، به منظور سامان‌دهی مدارس علمیه همسو با انقلاب اسلامی در خارج از کشور، در سال ۱۳۷۰ «سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج از کشور» تاسیس شد و به مرور در بیش از ۴۵ کشور جهان نمایندگی ایجاد کرد. (جزوه آشنایی با سازمان حوزه‌ها و...، ۱۳۸۵، ص ۴-۵) دو این نهادها سال‌ها فعالیت داشتند و خدمت می‌کردند و به تدریج از نظر کمی و کیفی رشد و توسعه پیدا کردند؛ مرکز جهانی

علوم اسلامی در قم توسعه بسیار خوبی پیدا کرد و جمعیت زیادی از کشورهای مختلف در این مرکز اسلامی جمع شدند. سازمان مدارس هم به تدریج در کشورهای مختلف حضور پیدا کرد؛ به خصوص در کشورهای قاره آسیا و آفریقا حضور چشم‌گیری داشت. در سال ۱۳۸۶ ه. ش. با تلفیق «سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج از کشور» و «مرکز جهانی علوم اسلامی» نهادی جدید با نام «جامعه المصطفیٰ العالمیه» شکل گرفت. (اساسنامه جامعه المصطفیٰ العالمیه) (مصوب جلسه ۶۳۵ مورخ ۲۱/۸/۱۳۸۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی)

«جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمیه» به عنوان نهادی حوزوی در سطح بین‌الملل از جمله‌ی ثمرات فاخر انقلاب اسلامی می‌باشد که در طول سالیان متمادی از تأسیس آن، منشأ برکات فراوان در اقصی نقاط جهان شده است. این نهاد از مهم‌ترین تحولات حوزه‌های علمیه در عرصه‌ی بین‌المللی به شمار می‌رود که به اعتراف کارشناسان و رقبا، در قالب یک نهاد گفتمان‌ساز و جریان‌ساز نمایان شده و قرائتی پویا از اسلام و آموزه‌های الهی را در دنیا منعکس می‌کند. امروزه جامعه المصطفیٰ ﷺ با مدیریت علمی و پشتیبانی فکری ده‌ها هزار دانش‌پژوه از یکصدوسی ملیت از نقاط مختلف جهان، از سرمایه و ظرفیت بی‌بدیلی برخوردار گشته است تا آرزوی سده‌های طولانی شیعه مبنی بر جهانی‌سازی معارف مکتب اهل بیت: تحقق یافته و جامه عمل بپوشد. جامعه المصطفیٰ ﷺ امروز در جهان به عنوان یک نهاد علمی شناخته شده مطرح است و بسیاری از مراکز علمی کنفرانس‌هایی برای شناسایی آن تشکیل داده‌اند.

ج: گفتمان‌سازی

تعبیر «گفتمان»، بی‌گمان یکی از پرسامدترین واژگان و مفاهیم در سالیان اخیر است که در حوزه‌های گونه‌گون دانشی و شاخه‌های مختلف معرفتی کاربرد داشته است. کاربرد این واژه در زبان فارسی از دیرینه زیادی برخوردار نمی‌باشد و با مفاهیمی چون گفتار، گفتگو، مباحثه، مکالمه، عمل، نماد، قدرت، استعداد تفکر و... جانشین و هم‌نشین است. شاید

بتوان گفت واحد اصلی گفتمان، گفتار است، لذا در تعریف گفتمان گفته می‌شود که گفتمان «مجموعه‌ای از گفتارها» می‌باشد. گفتمان معادل واژه‌ی «discourse» از ریشه فعل یونانی «discurrere» به معنای حرکت سریع در جهات مختلف است (عضدانلو، ۱۳۷۵ ش.). لذا در معنایابی آن، نمی‌توان فقط به مفاهیم گفتار و گفتگو اکتفا کرد، بلکه می‌بایست به شرایط زمانی، مکانی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... نیز توجه کافی مبذول داشت که به صورت پنهان در شبکه‌ی مفهومی گفتمان جای می‌گیرند؛ زیرا کلمات و مفاهیم که اجزای تشکیل دهنده‌ی ساختار زبان هستند، ثابت و پایدار نبوده و در زمان‌ها و مکان‌های متفاوت، ارتباطات آنها دگرگون شده و معانی مختلفی را بیان می‌کنند؛ (مک‌دانل، ۱۳۷۷: ۴۱) از این رو، ساختار زبان نیز همواره تغییرپذیر بوده است. با این دید، می‌توان گفتمان را به عنوان «نمایانگر تبیین زبان در ورای جمله و کلمات و عبارات» دانست و آن را در علایم و کنش‌های غیرکلامی و کلیه‌ی ارتباطات میان افراد، جست‌وجو کرد. (سلیمی، ۱۳۸۳: ۵۵). اگر گفتمان را منظومه‌ای معنایی تصور کنیم که حول یک دال مرکزی سامان یافته و تحت تأثیر زمان و مکان قرار دارد، الزاماً می‌بایست در تحلیل مفهومی گفتمان، مجموعه‌ی شرایط اجتماعی، زمینه نوشتار و گفتار، ارتباطات فرا کلامی و رابطه ساختار و... را در نظر بگیریم. بنابراین، گفتمان مفهومی چندوجهی و اصطلاحاً به آن اندیشه و دیدگاهی اطلاق می‌شود که توانسته است در بین مخاطبان فهم مشترک ایجاد کند و به دلیل وجود زمینه‌های مساعد، به جریانی فکری تبدیل گردد. پس روشن است که گفتمان‌سازی فقط کار نظری نیست، بلکه مهم‌تر از آن ایجاد فهم مشترک بین مخاطبان و سپس همسو کردن همه یا اکثریت با آن است.

باید به این نکته اذعان داشت که گفتمان‌ها با توجه به انواع نهادها و کاربست‌های اجتماعی متفاوتی که در آنها شکل می‌گیرند و نیز با توجه به موقعیت، جایگاه و شأن افرادی که صحبت می‌کنند یا می‌نویسند و کسانی که مخاطب آنان هستند، فرق می‌کنند. (فیلیپ، ۱۳۸۱: ۱۶۱) بنابراین، زمینه و بستر گفتمان، جریانی همگن، واحد و یک دست

نیست، لذا باید گفت گفتمان‌ها، مجسم‌کننده‌ی معنا، ارتباطات اجتماعی و تعامل در موقعیت‌های اجتماعی هستند (میرفخرایی، ۱۳۸۳: ۸ و ۹) که بستر زمانی، مکانی، موارد استفاده و سوژه‌های استفاده‌کننده‌ی هر مطلب یا گزاره و قضیه تعیین‌کننده‌ی شکل، نوع و محتوای هر گفتمان به شمار می‌روند.

د. آینده‌پژوهی

از دیرباز، بشر همواره به دنبال راه‌هایی بوده است تا بتواند از آینده اطلاعاتی بدست آورد. کف‌بینی، ستاره‌خوانی و ... نمونه‌هایی از این تلاش به‌شمار می‌رود. در دهه‌های اخیر، خصوصاً بعد از جنگ جهانی دوم، محققان و دانشمندان، به منظور پیش‌بینی عقلانی و روش‌مند آینده، اقدام به پایه‌ریزی و گسترش روش‌های کمی و کیفی کردند که امروزه با نام «آینده‌پژوهی» شناخته می‌شود. آینده‌پژوهی، حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که در راستای به دست آوردن تصویری از وضعیت‌های احتمالی در باره آینده است. آینده‌پژوهی، جست‌وجوی نظام‌مند و کنکاش عالمانه درباره وضعیت آینده و دست‌یابی به نظم‌ها و الگوهایی است که بتوان براساس آن‌ها، آینده را پیش‌بینی علمی کرد. آینده‌پژوهی با تکیه بر گذشته در صدد دستیابی به آینده‌ی مطلوب است. (اسلاتر، ۱۳۸۶، ۱۱۸) آینده‌پژوهی در پی شناسایی و ارزیابی آینده‌های ممکن و محتمل است تا بر پایه ارزش‌های جامعه، آینده‌های مرجح را ابداع و انتخاب کرده و برای ساخت مطلوب‌ترین آینده کمک کند. (بل، ۱۳۹۲، ۱۶۰) بنابراین، آینده‌پژوهی دانشی است که ما را نسبت به رویدادها، فرصت‌ها و مخاطرات احتمالی آینده هشیار نگه می‌دارد، ابهام‌ها، تردیدها و دغدغه‌های فرساینده را تاحدی می‌کاهد، توانایی انتخاب‌های هوشمندانه را افزایش می‌دهد. به دیگر عبارت، آینده‌پژوهی در حقیقت، دانش و معرفت «شکل بخشیدن به آینده» به گونه‌ای آگاهانه، فعالانه و پیش‌دستانه است. (ملکی‌فر، ۱۳۸۵ ش، ۷). آنچه که در آینده‌پژوهی اهمیت دارد «روش‌مند کردن پژوهش درباره آینده» و نشان دادن تصویری جامع و نزدیک به واقع از آینده است. آینده‌پژوهی، «پیش‌گویی»، «غیب‌گویی» و ... نیست (رک: هاموند، ۱۳۹۴، ۳۶)،

آنچه که آینده پژوهی را از مفاهیم یاد شده متمایز می‌سازد، تعمیم‌پذیری، روشمندی و قابل‌ارزیابی بودن آن است؛ زیرا خروجی فرآیند آینده‌پژوهی با اصول و معیارهای عقلی و منطقی بشر قابل بررسی و داوری است. البته برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. (بیانیه گام

دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

در حوزه‌ی مطالعات آینده، واژگان و مفاهیم متعددی مورد استفاده قرار می‌گیرد که عدم رعایت مرزبندی مفهومی بین آن‌ها، موجب خلط بین مفاهیم و در نتیجه در برخی موارد زمینه‌ساز کاربرد غیر دقیق و یا ناصحیح آنها و نیز برداشت نادرست می‌شود که این نکته، یکی از مهم‌ترین نقاط آسیب‌پذیر این مباحث است. واژگان و مفاهیمی چون «آینده‌شناسی»، «آینده‌نگری»، «پیش‌بینی»، «دوران‌دیشی»، «آینده‌نگاری»، «مطالعه آینده»، و... از واژگان جانشین و هم‌نشین «آینده‌پژوهی» است که کم‌وبیش در نوشته‌ها و مباحث علمی و پژوهشی کاربرد دارند.^۱

باید اذعان داشت که آینده‌نگری در آموزه‌های اسلامی از جایگاه والایی برخوردار بوده و با گفتمان و روش‌های گوناگون همگان را به این امر دعوت نموده است. مفاهیم یاد شده در آموزه‌های قرآنی و گزاره‌های حدیثی مورد تأکید قرار گرفته است؛ چنان‌که حضرت علی 7 می‌فرماید: «... مَنْ تَوَرَّطَ فِي الْأُمُورِ بَعَيْرِ نَظَرٍ فِي الْعَوَاقِبِ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلتَّوَائِبِ التَّدْبِيرِ قَبْلَ الْعَمَلِ يُؤْمِنُكَ التَّدَمُّ...» (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ۹۰ و حلوانی، ۱۴۰۸ق، ۶۲) آن کس که بدون نگرستن در عاقبت کار و بدون آینده‌نگری دست به اقدام زند، خود را گرفتار پیشامدهای ناگوار سازد، آینده‌نگری قبل از اقدام کردن، سبب ایمنی از لغزش‌ها است.

امروزه رویکرد آینده‌پژوهی کارآمدی خود را در حوزه‌های مختلف دانشی و عرصه‌های

۱. باید توجه داشت که مفهوم آینده‌پژوهی با مفاهیمی چون: «پیش‌گویی»، «غیب‌گویی»، «فال‌بینی»، «طالع‌بینی» و... متفاوت است.

گوناگون فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، مدیریتی و... به اثبات رسانده است، به طوری که امروزه این رویکرد به یک رویه‌ی پذیرفته شده و نتیجه‌بخش تبدیل شده و علی‌رغم پیشینه‌ی اندک، از جایگاه ممتاز و برجسته‌ای در میان علوم برخوردار گشته است؛ چرا که آینده‌پژوهی، در مهندسی هوشمندانه برای تأمین نیازها و دستیابی به اهداف، نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند.

۱- تعمیق آرمان‌های انقلاب اسلامی از طریق گفتمان‌سازی فرا ملی

گفتمان‌سازی آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی در سطح بین‌الملل به معنای تبدیل شدن آن‌ها به دغدغه‌ی عمومی در فکر و اندیشه‌ی مخاطب جهانی است، به طوری که بتواند در سبک زیست انسانی آنها تبلور یافته و در زیرساخت‌های اجتماعی آنها نفوذ کرده و در سراسر حیات اجتماعی آنها جریان یابد. آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌بایست از طریق گفتمان‌سازی با تبیین لازم، منطقی، عالمانه و دور از زیاده‌روی‌های گوناگون و استفاده از ابزارهای گفتمان‌ساز در میان مخاطبان بین‌المللی به گفتمان‌های عمومی تبدیل بشود. گفتمان‌سازی نسبت به انقلاب‌ها، هم نقش علت موجد دارد و هم نقش علت مبقیه؛ هم چنان‌که گفتمان‌سازی نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری انقلاب‌ها یا جنبش‌های اجتماعی دارد و پیدایش انقلاب‌ها به یک گفتمان عمومی وابسته است، حفظ، تثبیت و توسعه انقلاب‌ها نیز نیاز به گفتمان‌سازی دارد، بنابراین، یکی از رسالت‌های بسیار مهم و مأموریت استراتژیک رهبران و نهادهای مرجع راه‌اندازی و جریان‌سازی گفتمانی است که این ظرفیت به عنوان شاخص قدرت نرم و سنج انعطاف‌پذیری در مواجهه با معضلات کلان اجتماعی نقش ایفا می‌کند لذا یکی از ویژگی‌های مهم نهادهای مرجع در انقلاب‌ها و جنبش‌های اجتماعی، توانایی به‌وجود آوردن گفتمان توسط آنهاست. چنان‌که مقام معظم رهبری > در بیانیه گام دوم می‌فرماید:

«انقلاب اسلامی همچون پدیده‌ای زنده و با اراده، همواره دارای انعطاف و آمادگی

تصحیح خطاهای خویش است، اما تجدیدنظرپذیر و اهل انفعال نیست. به نقدها حساسیت مثبت نشان می‌دهد و آن را نعمت خدا و هشدار به صاحبان حرف‌های بی‌عمل می‌شمارد، اما به هیچ بهانه‌ای از ارزش‌هایش که بحمدالله با ایمان دینی مردم آمیخته است، فاصله نمی‌گیرد.» (بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>)

اگر با رویکرد تحلیل محتوایی مروری بر بیانات چند ساله‌ی اخیر مقام معظم رهبری > داشته باشیم، متوجه می‌شویم که از منظر ایشان، آرمان‌های انقلاب اسلامی و اهداف کلان جمهوری اسلامی تنها از راه تبدیل شدن به «گفتمان» محقق می‌شود. در همین راستا می‌بایست با استفاده از روش‌های مختلف و شیوه‌های مناسب آن‌قدر کار شود و تکرار شود تا به عنوان واضحات فکری و بینات اجتماعی نهادینه شود. این نشدنی نیست، دور از دسترس هم نیست، خیال نکنند که حالا این کارها را اگر بخواهیم بکنیم، صد سال طول می‌کشد؛ نه، اگر اهل دل و اهل دین همت بکنند، این کارها خیلی زود تحقق پیدا می‌کند. (ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۳۹۶/۰۲/۰۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36331>) آرمان‌ها و اهداف اساسی انقلاب اسلامی می‌بایست از طریق تبدیل شدن به گفتمان‌های متناسب با تنوع مخاطبان در سطح ملی و فراملی به عنوان دغدغه و فکر رایج بین توده مردم شناخته شود، وقتی چنین شود به‌طور طبیعی به عمل نزدیک خواهد شد. باید این‌قدر این گفته بشود، استدلال بشود، تبیین بشود، تکرار بشود که به‌صورت یک گفتمان قطعی دربیاید. (ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری در بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۶/۰۶/۳۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37721>)

از آنجایی که گفتمان‌سازی کارکرد روشی و ابزاری دارد، لذا از کارکردهای دوسویه برخوردار می‌باشد؛ یعنی همان‌طور که شما در صدد بهره‌برداری از گفتمان‌سازی برای پیش برد اهداف خود هستید، در همان حال رقیبان و دشمنان نیز به فکر استفاده از این روش در مقابل شما هستند. گفتمان‌سازی، بهترین و مناسب‌ترین شیوه برای خنثی‌سازی

گفتمان سازی رقیب است. امروزه گفتمان سازی به عنوان یکی از کارکردهای رایج در سطح بین الملل است که هم برای مشروعیت سازی و هم در راستای مشروعیت زدایی از آن استفاده می کنند (رک: شیلتون، ۱۳۷۷، ص ۶۷) یعنی در عین حال که خیلی از دولت ها و گروه ها برای بقای خویش و مشروعیت نظام خود از گفتمان سازی سود می جویند و با توسعه و تعمیق ارزش های خود به دنبال تدوام و ماندگاری خود هستند، در عین حال مخالفان آنها نیز در راستای مشروعیت زدایی از همین روش بهره می برند. این همان قدرت اقناعی است که اهمیتی بیش از قدرت برهنه دارد، هرچه پیچیدگی جامعه بیشتر شود، قدر و اهمیت اقناع بالاتر می رود و کامیابی در اقناع به گستردگی و مدت تبلیغ و مهارت در القای افکار و... بستگی دارد. شك نیست که گفتمان سازی و اقناع برای اعمال قدرت و توسعه ارزش ها، نه فقط کارآمدتر بلکه ارزان تر و راحت تر از روش های جایگزین است. (رک: نویمان، ۱۳۷۳، ص ۴۹) از آنجایی که استکبار می کوشد ملت ها را با «ایران هراسی»، «اسلام هراسی» و «شیعه هراسی» گمراه کند، ولی ملت ها ذاتا با ایران اسلامی دشمنی ندارند و هر جا حقیقت روشن شود، از آن پشتیبانی می کنند؛ (بیانات مقام معظم رهبری) چراکه عرصه جهانی عرصه تنوع گفتمانی است و برای آن که حرفی برای گفتن داشته باشیم باید گفتمان های دیگر را هم بشناسیم و کنشگر فعال باشیم، پس بهترین روش و کارآمدترین و کم هزینه ترین شیوه برای خنثی سازی ایران هراسی در سطح بین الملل، گفتمان سازی ارزش های فرا ملی انقلاب اسلامی ایران متناسب با مخاطب بین الملل است.

۲- جامعه المصطفی ﷺ و راهبردهای فراملی انقلاب اسلامی

بیداری قلب ها و خیزش فکری و بصیرتی انسان های آزادی خواه در عالم، بزرگ ترین دستاورد انقلاب اسلامی است و از سوی دیگر، جامعه المصطفی ﷺ از برکات فخر انقلاب اسلامی به شمار می رود، بنابراین، اگر بخواهیم در ارتباط با رسالت جامعه المصطفی ﷺ در گفتمان سازی فرا ملی انقلاب اسلامی سخن بگوییم، باید بر تدوام بیداری بخشی و بصیرت افزایی تأکید شود که در حقیقت این همان گفتمان انقلاب اسلامی است. مسئله گفتمان

انقلاب اسلامی و رهنمودهای حضرت امام 1 و مقام معظم رهبری > جزو امور اساسی مبنایی فعالیت‌های این مرکز علمی است، لذا همه فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی، تربیتی، تبلیغی و ... با محوریت گفتمان انقلاب اسلامی بوده و حول این نقطه‌ی قانونی جریان دارد. طبیعی است که میزان موفقیت جامعه المصطفی ع در دستیابی به این هدف، مرهون تلاش‌های خالصانه و حمایت دیگر مراجع فکری و مراکز پشتیبانی است.

۳- ظرفیت بی‌بدیل جامعه المصطفی ع در سطح بین‌الملل

جامعه المصطفی ع العالمیه به عنوان یک نهاد علمی و آموزشی حوزوی با هدف نشر حقایق اسلام ناب محمدی و گسترش فرهنگ و مکتب اهل بیت: در سطح بین‌الملل شکل گرفته است تا آموزه‌های قرآن کریم و سنت پیامبر و اهل بیت عصمت و طهارت: را به اذهان تشنه جوانان و مردم دیگر کشورها برساند. این نهاد حوزوی از زمانی که تاسیس شده است تا کنون منشا خدمات فراوانی بوده و در طول این مدت در بیش از یکصد کشور شعبه دایر کرده است که تمامی مراکز و نمایندگی‌های آن در خارج از کشور طبق مجوز قانونی کشورهای هدف به فعالیت می‌پردازند.

شکل‌گیری جامعه المصطفی ع در زیرمجموعه‌ی ساختار حوزه‌های علمیه و کسب تجربه‌های ارزشمند ناشی از چند دهه فعالیت بین‌المللی، این نهاد را از ظرفیت‌های فراوان بی‌بدیلی برخوردار کرده است بود و امروز علی‌رغم اینکه جامعه المصطفی ع یک نهاد نوپا و تازه تأسیس است، از موقعیت شایسته‌ای در دنیا برخوردار است و جایگاه برجسته‌ای دارد و به‌عنوان یک دانشگاه بین‌المللی اسلامی در دنیا شناخته می‌شود. توجه به ریشه‌های حوزوی جامعه المصطفی ع و اقتضائات آن در کنار توجه به نیازهای مخاطب جهانی و الزامات آن، این نهاد را به کانون فرآیندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در موضوعات دینی در سطح بین‌الملل تبدیل کرده است. جامعه المصطفی ع با بسیاری از مراکز علمی و آکادمیک تفاهم‌نامه‌ها و قراردادهای مشترک همکاری دارد. با مراکز دینی در کشورهای مختلف گفت‌وگوها و نشست‌های مشترک برگزار می‌کند. مجموعه این شرایط به برکت نگاه

فرا ملی امام خمینی 1 و مقام معظم رهبری > به وجود آمده است و زمینه مساعد برای تاثیر گذاری حوزه علمیه در بعد بین الملل را فراهم ساخته است.

جامعه المصطفیٰ ﷺ در راستای تربیت نیروی انسانی کارآمد، دستاوردهای ارزشمند و قابل توجهی به دست آورده است، آمار چند ده هزاری دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان جامعه المصطفیٰ ﷺ، بیانگر رشد بی نظیر در این زمینه است. جامعه المصطفیٰ ﷺ دانش‌آموختگان فراوانی در اقصی نقاط عالم دارد که بسیاری از آنان از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های بالایی برخوردار شده‌اند که این امر، فرصت طلائی و امکان استثنایی در اختیار جامعه المصطفیٰ ﷺ قرار داده است تا از این طریق بتواند گام‌های بلندی را در تعمیق راهبردی انقلاب اسلامی و نهادینه‌سازی جهانی ارزش‌های آن بردارد. امروزه، کمتر کشور پرجمعیتی در دنیا وجود دارد که دانش‌آموختگان و دانش‌پژوهان جامعه المصطفیٰ ﷺ در آن حضور نداشته باشند، بسیاری از آنان انسان‌های مؤثری در چرخه علمی و فرهنگی کشور خودشان هستند و تأثیر مثبت اجتماعی شایسته‌ای برای جامعه خودشان دارند و در خدمت پیشبرد علم و فرهنگ و معنویت جوامع خودشان هستند، به طوری که مسئولین آن کشورها اذعان می‌کنند دانش‌آموختگان جامعه المصطفیٰ ﷺ شخصیت‌های معتدل و متین و سازگار با فضای اجتماعی کشورشان هستند. درصد بالایی از فارغ‌التحصیلان جامعه المصطفیٰ ﷺ در عرصه‌های فرهنگی و تربیتی درخشانده‌اند و در کشور خودشان به‌عنوان پناهگاه فکری و عاطفی مردم قرار گرفته‌اند و این مرجعیت فکری و عاطفی، هم بیانگر موفقیت جامعه المصطفیٰ ﷺ است و هم سرمایه عظیم و ظرفیت گرانقیمی برای پیشبرد آرمان و اهداف می‌باشد.

۴. رسالت جامعه المصطفیٰ در تحکیم راهبردی انقلاب اسلامی در سطح بین‌الملل

«انقلاب اسلامی» و «جامعه المصطفیٰ ﷺ» نقاط مشترک فراوانی دارند؛ خاستگاه مشترک، اهداف مشترک، تهدیدهای مشترک و... آن دو را به همسویی هرچه بیشتر، ارتباط

نزدیک‌تر، تعامل کاربردی‌تر و... وا می‌دارد^۱. گرچه «جامعه المصطفی» ماهیتی علمی آموزشی دارد و می‌بایست ملاحظات و الزامات آموزشی در اهداف، سیاست‌ها، رویکردها و... متناسب با استانداردهای لازم رعایت شود، ولی روشن است که «جامعه المصطفی» یک نهاد حوزوی برخاسته از انقلاب اسلامی است و این ارتباط تنگاتنگ، آن دورا به تعامل دو سویه ملزم می‌سازد؛ به همان میزان که انقلاب اسلامی در شکل‌گیری جامعه المصطفی نقش ایفا کرده است، در بقا و تداوم آن نیز نقش تعیین‌کننده‌ای دارد و در راستای آن، جامعه المصطفی نیز رسالت تحکیم و تعمیق گفتمان‌سازی فراملی انقلاب اسلامی در سطح بین‌الملل را بر خود وظیفه می‌داند و همچون گذشته بر این رویه اصرار می‌ورزد. گرچه هدف از حضور در عرصه‌ی بین‌المللی، مداخله در امور دیگر ملت‌ها و کشورها نیست ولی همواره باید برای نشر آموزه‌های اسلام ناب محمدی و معارف مکتب اهل بیت: در سراسر جهان برنامه‌ریزی داشته و اقدام کرد.

امروزه اقتدار هر ملتی تابعی از توان و میزان حضور در خارج از مرزهای خود است. جایگاه دین در نشر پیام معنویت، عقلانیت و عدالت در گره‌گشایی از معضلات معاصر بشریت، ضرورت آمادگی این نهاد برای تشریک مساعی بیشتر در جهت دستیابی به ارزش‌های انسانی و آموزه‌های دینی را دوچندان کرده است. جامعه المصطفی به عنوان نهاد علمی آموزشی، همواره خود را خدمت‌گزار فعالان دینی عرصه بین‌الملل می‌داند و به اعتراف جهانیان، جامعه المصطفی به عنوان فکر، گفتمان و جریان مطرح است و قرائتی پویا از اسلام و آموزه‌های الهی را در دنیا منعکس می‌کند. بنابراین، توسعه و تعمیق ارزش‌های انقلاب اسلامی در میان ملت‌های مختلف و تحکیم راهبردی نظام اسلامی در سطح بین‌الملل از مأموریت‌های اساسی و کلیدی جامعه المصطفی می‌باشد.

۱. روشن است که ترسیم دوئیت (اثنینیت) بین «انقلاب اسلامی» و «جامعه المصطفی»، در راستای تصویرسازی برای تبیین مسأله است و گرنه انقلاب اسلامی و جامعه المصطفی به حدی در هم تنیده‌اند که جداانگاری آنها دشوار می‌نماید.

الف: گفتمان سازی با رویکرد تقریب

از آنجایی که آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی، دامنه‌ی گسترده و ماهیتی فرا ملی داشته و جامعه المصطفیٰ ﷺ نیز در قلمرو جهانی فعالیت می‌کند، پس گفتمان سازی آن نیز می‌بایست در مقیاس بین‌الملل دیده شود؛ یعنی هم اهداف و کارکردهای آن، هم جامعه مخاطب و هم روش‌ها و ابزار آن، متناسب با موضوعات کلان در سطح بین‌المللی باشد. دستیابی به این اهداف در صورتی میسر خواهد بود که از رویکردهای لازم بهره برده شود. رویکرد تقریب از رویکردهای اساسی انقلاب اسلامی است، انقلاب اسلامی به دنبال تثبیت انسجام اسلامی است لذا باید زمینه‌ساز همگرایی مسلمین شود نه واگرایی جهان اسلام.

انقلاب اسلامی به دنبال آن نیست که در اعتقادات اهل سنت تغییر ایجاد کند بلکه به دنبال ایجاد فضای علمی در مباحث دینی و تعمیق پایه‌های اتحاد اسلامی است. حقیقت اتحاد بین نحله‌های فکری و مذاهب اسلامی آن است که با حفظ عقاید قطعی و مسلم خود، در مقابل دشمن مشترک موضع واحدی داشته و از او غافل نباشیم و این بدان معنا نیست که از بحث و گفتگوی علمی و پژوهش در موضوعات اساسی پرهیز کنیم. امروزه جامعه المصطفیٰ ﷺ منادی وحدت بوده و این رویکرد در جامعه المصطفیٰ ﷺ به صورت عملیاتی تحقق یافته و جریان دارد؛ بخشی از دانش‌پژوهان آن از اهل سنت هستند و بر اساس مذهب خودشان تحصیل می‌کنند و بر اساس مذهب خودشان هم فارغ‌التحصیل می‌شوند و در جامعه المصطفیٰ ﷺ هیچ اجباری برای تغییر مذهب وجود ندارد. جامعه المصطفیٰ ﷺ فراتر از تقریب بین المذاهب، تقریب بین الادیانی را هم عملیاتی کرده است؛ امروزه در برخی از مراکز خارج از کشور جامعه المصطفیٰ، مسیحیان نیز حضور دارند. در بسیاری از کشورها خانواده‌های مسیحی به مدارس و مراکز علمی جامعه المصطفیٰ ﷺ را مراجعه کرده و علاقه خود مبنی بر تحصیل فرزندان شان در مدارس جامعه المصطفیٰ ﷺ را ابراز می‌کنند؛ چون در این دانشگاه‌ها امنیت روحی و روانی و جسمی برای فرزندان ما بیشتر فراهم است.

گفتمان سازی در فرآیند پیش برد اهداف انقلاب اسلامی و تحکیم راهبردی ارزش های آن، ملاحظات و الزامات خاص خود را می طلبد؛ می بایست اهداف کارکردی آن را به تناسب مخاطب معاصر سازی و بومی سازی کرد، باید از طریق استناد به منابع معتبر اهل سنت دامنه ی استنادی و گستره ی پذیرش آن را توسعه داد، از شیوه ها و ابزار و امکانات مناسب و به روز بهره برد، از ظرفیت های رسانه ای و تکنولوژی های ارتباطی بهره برداری شایسته داشت و ...

آنچه که باید از آن پرهیز شود، نگرش های افراطی با رویکردهای متعصبانه است، نفی تعصّب به معنای عدول از حقایق نیست، بلکه به معنای پایه ریزی مبانی اعتقادی بر موازین علمی و کارشناسانه است - چه در زمینه پژوهش و تحقیق، و چه در زمینه گفت و گو و بحث - تا در نتیجه ی این نظام فکری، سلوک و تعامل اهل مذاهب با یکدیگر بر پایه ی مدارا و عدم خشونت، شکل گیرد، بنابراین نمی توان در پوشش شعار «تمسک به ولایت اهل بیت:»، آثار و لوازم فقهی اقرار به «شهادتین» را نفی کرد، همان طور که نمی توان تحت عنوان «وحدت اسلامی» و با شعار براندازی تعصبات، از جهات اختلاف در اصول ایمانی و آثار و لوازم آن چشم پوشی نمود. چنان که شیخ محمد عاشور در بیان نظریه تقریب بین مذاهب می گوید: «مقصود از اندیشه تقریب بین مذاهب اسلامی، یکی کردن همه مذاهب و روی گردانی از مذهبی و روی آوردن به مذهبی دیگر نیست، که این به بیراهه کشاندن اندیشه تقریب است. تقریب باید بر پایه بحث و پذیرش علمی باشد تا بتوان با این اسلحه علمی به نبرد با خرافات رفت و باید دانشمندان هر مذهبی در گفت و گوی علمی خود، دانش خود را مبادله کنند، تا در یک محیط آرام بدانند، بشناسند، بگویند و نتیجه بگیرند.» (اسکندری، ۱۳۸۱ش، ۳۲)

ب: گفتمان سازی ارزش های انقلاب اسلامی در بستر گسترش زبان فارسی

یکی از دستاوردهای بزرگ جامعه المصطفی ص گسترش آموزش زبان فارسی در دنیا است. در بیش از هزار سال، زبان فارسی با معارف دینی و اسلامی عجین و به محفلی برای

ارائه آموزه‌های دینی تبدیل شده است. زبان و ادب فارسی، بی شک، دومین زبان جهان اسلام برای ارائه معارف و مفاهیم علمی و دینی به شمار می‌رود. پس از انقلاب اسلامی، زبان فارسی به زبان انقلاب اسلامی و زبان انتقال معنویت و عدالت تبدیل شده است. جامعه المصطفی ﷺ بر اساس رسالت اصلی خود زبان فارسی را پیش نیاز رسیدن به اهدافش قرار داده است. جامعه المصطفی ﷺ تجربه‌های ارزشمندی در حوزه ارائه فرهنگ و ادب فارسی دارد و افتخار می‌کند در اختیار دیگر فعالان این حوزه قرار دهد.

جامعه المصطفی ﷺ از مهم‌ترین تحولات حوزه‌های علمیه در بعد بین‌المللی به شمار می‌رود که بیش از سیصد هزار نفر از غیر ایرانیان را با فرهنگ و ادب فارسی آشنا نموده است. امروزه مراکز هستند که داعیه تولید و ترویج زبان و ادبیات فارسی را دارند؛ ولی هیچ کدام از آن‌ها کارنامه قابل ارائه به اندازه جامعه المصطفی ﷺ در بسط و نشر زبان و ادبیات فارسی ندارند. صدها هزار نفر در دنیا امروز زبان فارسی را از مسیر و از طریق جامعه المصطفی ﷺ آموخته‌اند؛ زبان و ادبیات فارسی علاوه بر اینکه زبان دوم دنیای اسلام است و بخش زیادی از معارف اسلامی در این زبان تولید شده، در این دهه‌های اخیر، زبان گفتمان انقلاب اسلامی است. بسیاری از پیام‌ها و مضمون‌های انقلاب اسلامی به این زبان تعلق دارد. بسیاری از افراد با توجه به علاقه و محبتی که به گفتمان انقلاب اسلامی دارند، در پی یادگیری زبان و ادبیات فارسی هستند تا مستقیماً به کانون این پیام‌ها ارتباط پیدا کنند. امروزه این زبان در سطح دنیا در حال احیا شدن است و این مسئله در واقع حوزه تمدنی اسلامی ایرانی ما را در دنیا گسترش می‌دهد و چنین دستاوردی بسیار حائز اهمیت است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱. انقلاب اسلامی ایران علی‌رغم دشمنی‌های بی‌حد و مرز استکبار جهانی، چله‌ی اول حیات با برکت خود را پشت سر نهاده و وارد گام دوم مسیر رشد و تعالی شده است. پیشبرد اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی در گام دوم، اقتضائات، بایسته‌ها و چالش‌هایی را به همراه دارد که مجموعه‌ی شخصیت‌های فکری و نهادهای مرجع نیز می‌بایست نسبت به

- جریان سازی گفتمانی متناسب با شرایط گام دوم هدف گذاری و برنامه ریزی داشته باشند.
۲. ضرورت گفتمان سازی فرا ملی پیرامون ارزش های انقلاب اسلامی از یک سو، و رسالت جامعه المصطفی ص به عنوان نهاد مرجع در جریان سازی فکری در سطح بین الملل، از دیگر سو، ایجاب می کند که جامعه المصطفی ص هماهنگ با اصول و بایسته های گام دوم انقلاب اسلامی، نسبت به گسترش و تعمیق گفتمان سازی ها متناسب با مأموریت خود اقدام کند.
۳. جامعه المصطفی نهادی دینی علمی است که علی رغم نوپا بودن، تجربیات ارزشمندی در عرصه ی بین الملل کسب کرده است، ویژگی های یاد شده، این نهاد را به کانون فعالیت های علمی در موضوعات دینی در سطح بین الملل تبدیل کرده است. این ظرفیت بی بدیل، سرمایه بالقوه و فرصت بی نظیری است که تعمیق ارزش های فرا ملی انقلاب اسلامی را به میزان بسیار بالایی ارتقا می بخشد.
۴. تحکیم راهبردی نظام اسلامی در سطح بین الملل و تعمیق ارزش های انقلاب اسلامی در میان ملت های مختلف از مأموریت های اساسی جامعه المصطفی ص می باشد که پایدارترین روش برای دستیابی به آن، گفتمان سازی و دیپلماسی عمومی است. گفتمان سازی، الزامات و بایسته های ضروری فراوانی دارد که هر یک از آنها نقش تعیین کننده ای در نتیجه بخشی دارند؛ گفتمان سازی با رویکرد تقریبی یکی از این بایسته ها می باشد که زاویه باز کردن از آن می تواند مجموعه فعالیت ها را با آسیب مواجه سازد.
۵. کارآمدی رویکرد آینده پژوهی در حوزه های دانشی و عرصه های فرهنگی و مدیریتی در دهه های اخیر، کاربست آینده پژوهی در تحکیم راهبردی آرمان های انقلاب اسلامی در سطح بین الملل را از ضرورت مضاعفی برخوردار کرده است که کارکرد آن در مواجهه با چالش ها و ترسیم چشم انداز، اهمیت چندگانه ی آن را نمایان می سازد.
۶. موقعیت زبان فارسی به عنوان زبان دوم جهان اسلام و زبان اول انقلاب اسلامی و نیز تجربه موفق جامعه المصطفی ص در گسترش زبان فارسی، ظرفیت بی بدیلی برای توسعه گفتمانی انقلاب اسلامی فراهم ساخته است.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۳ ش: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، قم.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، (۱۴۰۴ ق.) تحف العقول، قم، دوم.
۳. ابن طاووس، علی بن موسی، (۱۳۷۸ ش.) اللهوف علی قتلی الطفوف، تهران، دارالاسوه، چاپ دوم.
۴. ارسطو، (۱۳۶۴ ش.)، سیاست، ترجمه حمید عنایت، تهران، جیبی، چاپ چهارم.
۵. اسکندری، مصطفی، (۱۳۸۱ ش.) بازخوانی اندیشه تقریب، قم، دار الغدیر، چاپ اول.
۶. اسلاتر، ریچارد و همکاران، (۱۳۸۶ ش.) دانش واژه آینده پژوهی، ترجمه: عبدالمجید کرامت‌زاده و همکاران، تهران، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، چاپ اول.
۷. ایوبی حجت الله، (۱۳۸۰ ش.)، مؤلفه‌های گفتمان سیاسی انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهشی انقلاب اسلامی، پیش شماره، بهار ۱۳۸۰.
۸. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نور الله، (۱۴۱۳ ق.)، عوالم العلوم و المعارف والأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال (مستدرک سیده النساء الی الإمام الجواد، قم، چاپ اول.
۹. بشیریه، حسین، (۱۳۷۲ ش.) انقلاب و بسیج سیاسی، تهران، دانشگاه تهران، چاپ اول.
۱۰. بل، وندل، (۱۳۹۲) مبانی آینده پژوهی، ترجمه مصطفی تقوی و محسن محقق. تهران. مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
۱۱. جعفریان، رسول، (۱۳۹۳ ش.) جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی - سیاسی ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۷)، تهران، نشر علم، چاپ دوم.
۱۲. حلوانی، حسین بن محمد، (۱۴۰۸ ق) نزهة الناظر و تنبیه الخاطر، قم، اول.
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی، (۱۳۹۷ ش.)، بیانات در اجتماع جهادگران بسیجی در استادیوم آزادی، ۱۳۹۷/۰۷/۱۲
۱۴. -----، (۱۳۸۹ ش.)، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۹/۱۲/۱۳۸۹
۱۵. -----، (۱۳۹۶ ش.)، بیانات در دیدار با جمعی از طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران؛ ۱۳۹۶/۰۶/۰۶.

۱۶. -----، (۱۳۹۶ش.)، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن،
۰۷/۰۲/۱۳۹۶
۱۷. -----، (۱۳۹۷ش.)، بیانیه در چهلمین سال پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۹۷۱۱۲۲
۱۸. -----، (۱۳۹۷ش.)، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در کنگره «نقش شیعه در
پیدایش و گسترش علوم اسلامی، ۱۳۹۷۰۲۲۲
۱۹. خمینی، سیدروح‌الله، (۱۳۷۸ش.) صحیفه امام، مرکز تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران،
چاپ اول.
۲۰. -----، (۱۳۶۲ش.) صحیفه نور، وزارت ارشاد، تهران، چاپ اول.
۲۱. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۸۳ش.)، امثال و حکم دهخدا، تهران، امیرکبیر.
۲۲. سازمان مدارس خارج از کشور، (۱۳۸۵ش.)، جزوه آشنایی با سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه
خارج از کشور، قم، سازمان مدارس خارج از کشور.
۲۳. سلیمی، اصغر (۱۳۸۳ش.)، گفتمان در کنديشه فوکو، کیهان فرهنگی، ش ۲۱۹، تهران:
مؤسسه‌ی کیهان
۲۴. شیلتون، پاول و کریستینا شفنو، (۱۳۷۷ش.)، «گفتمان و سیاست»، ترجمه مصطفی یونسی،
گفتمان شماره ۲، پاییز ۷۷.
۲۵. شورای عالی انقلاب فرهنگی، (۱۳۸۷ش.) اساسنامه «نهاد علمی و آموزشی جامعه المصطفی
العالمية» (مصوب جلسه ۶۳۵ مورخ ۲۱/۸/۱۳۸۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی).
۲۶. طبرسی، احمد بن علی، (۱۴۰۳ق.)، الإحتجاج علی أهل اللجاج، مشهد، چاپ اول.
۲۷. عضدانلو، حمید، (۱۳۷۵ش.)، درآمدی بر گفتمان یا گفتمانی درباره گفتمان، اطلاعات
سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۰۳-۱۰۴
۲۸. فیلیپ، مارک، میشل فوکو، (۱۳۸۱ش.)، ترجمه یعقوب موسوی، فصلنامه سیاسی- اجتماعی
گفتمان، شماره ۵
۲۹. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳ق.)، بحار الأنوار (ط - بیروت) - بیروت، چاپ دوم،
۳۰. مشکینی اردبیلی، علی، (۱۳۸۱ش.)، ترجمه قرآن، قم، نشر الهادی، چاپ دوم.
۳۱. مطهری، مرتضی، (۱۳۸۶ش.)، مجموعه آثار، ج ۲۴، تهران، صدرا.

۳۲. -----، (۱۳۹۴ ش.)، مجموعه آثار، ج ۳۰، تهران، صدرا، چاپ اول.
۳۳. -----، (۱۳۷۸ ش.)، پیرامون انقلاب اسلامی، انتشارات صدرا، تهران.
۳۴. -----، انقلاب اسلامی از دیدگاه فلسفه تاریخ، تهران، صدرا،
۳۵. -----، (۱۳۸۷ ش.)، قیام و انقلاب مهدی عجل الله تعالی فرجه از دیدگاه فلسفه تاریخ، تهران، انتشارات صدرا.
۳۶. مک دائل، دایان، (۱۳۷۷ ش.)، مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان تا پایان ۱۹۶۰، ترجمه حسین علی نوذری، فصلنامه سیاسی اجتماعی گفتمان، شماره ۲
۳۷. ملکی فر، عقیل و همکاران (۱۳۸۵ ش.)، الفبای آینده پژوهی (علم و هنرکشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب فردا)، تهران، انتشارات کرانه علم.
۳۸. میرفخرایی، تژا، (۱۳۸۳ ش.)، فرایند تحلیل گفتمان، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها
۳۹. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، نرم افزار جامع الاحادیث.
۴۰. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، نرم افزار جامع التفاسیر.
۴۱. نویمان، فرانتس، (۱۳۷۳ ش.)، آزادی و قدرت و قانون، گردآوری و پیشگفتار از هربرت مارکوزه، ترجمه عزت الله فولادوند، تهران، خوارزمی، چاپ اول.
۴۲. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار امام خامنه ای: khamenei.ir